

Teória kapitalizmu a socializmu

Sumár knihy H.-H. Hoppeho *Teoria kapitalizmu a socializmu*

Matúš Pošvanc

Totálne rozvrátenie socializmu na všetkých frontoch. I takto môžeme zhrnúť obsah knihy Hansa Hermana Hoppeho, ktorá je politologickou, ekonomickou a morálnou štúdiou o socializme a kapitalizme a je zameraná na riešenie zásadnej otázky politickej filozofie a politickej ekonómie: ako organizovať spoločenský život ľudí. V prvej kapitole sa profesor Hoppe zameriava na definovanie a vysvetlenie pojmov: vlastníctvo, zmluva, agresia, kapitalizmus a socializmus. V nadväzujúcich kapitolách nás oboznamuje so socializmom ruského typu, socializmom súčasných demokratických systémov, socializmom konzervatívcov a socializmom sociálnych inžinierov, etickým zdôvodnením kapitalizmu, teóriou štátu a socio-psychologickými základmi socializmu a nakoniec sa zamýšľa nad monopolmi a teóriou verejných statkov. Na záver sa pokúsim stručne zhodnotiť, čo znamená toto dielo pre súčasnosť.

Vlastníctvo je základný inherentný koncept každej konajúcej bytosti¹. Všetky ostatné základné pojmy, ktoré Hoppe vo svojej štúdií používa, sú odvodené od konceptu vlastníctva. Ak chceme hovoriť o vlastníctve musíme predpokladať existenciu vzácnosti statkov, ktoré chce človek využívať. Jedine na základe vzácnosti² môže vzniknúť normatívny koncept vlastníctva, ktorý rieši potenciálne konfliktné situácie, ktoré by mohli nastať u jednotlivcov pri získavaní statkov. Predpoklad vzácnosti je i Rajskej záhrade. I tu musíme predpokladať existenciu vzácnosti času, priestoru a vzácnosť tela. Základným a nepopierateľným právom je i tam exkluzívne vlastníctvo tela. To predpokladá, že nikto iný telo vlastníť nemôže. Potom všetky akty, ktoré iný človek s mojím telom robí, a s ktorými súhlasím, sú akty zmluvnej výmeny, a všetky akty, s ktorými nesúhlasím a narušajú fyzickú integritu môjho tela pri jeho používaní, môžeme nazvať agresiou. Fyzické rozpoznanie vlastníckych práv je veľmi dôležité, pretože za vlastníctvo môže byť považované jedine to, čo má objektívne zistiteľný vzťah medzi vlastníkom a vlastnenou vecou a je tým pádom intersubjektívne rozpoznateľné inými osobami. Pri tele a jeho exkluzívnom vlastníctve je tento vzťah daný tým, že naše telo bolo vyprodukované³, čo má priamy vzťah s existenciou producenta -- mňa. Akékoľvek verbálne vyjadrenia o vlastníctve tela niekoho iného nie sú objektívne zistiteľné a nemôžeme im pripísať žiadnu intersubjektívnu platnosť. I v Rajskej záhrade, kde je všetkého dostatok, musia ľudia konať -- rozhodovať sa medzi rôznymi alternatívami. Odstránenie vlastníckych práv, tj. zavedenie rozhodovania sa o používaní môjho tela niekým iným, by malo dva základné dôsledky: ekonomický -- neinvestovanie do rozvoja ľudského kapitálu⁴ a sociálny -- zmena správania sa z neagresívneho na agresívne. Neinvestovanie do ľudského kapitálu bude mať negatívny vplyv na rozvoj človeka (psychický, či fyzický), čo je dané limitovaním

¹ O konaní pozri bližšie v Mises, v L. *Human Action*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>>.

² neexistenciu vzácnosti definuje Hoppe ako stav, kedy moja súčasná spotreba statku neovplyvní nijakým spôsobom súčasnú a ani budúcu ponuku statku pre inú osobu, str. 8

³ "produkované" chápe Hoppe v zmysle zmeny prirodzenej danosti na základe nejakého plánu; pretransformovanie prirodzenosti danej veci, pričom nie je potrebné používať danú vec vždy, vlastník je rozpoznaný akonáhle raz vec transformoval, teda v tomto prípade začal používať svoje telo, teda konal, str. 13.

⁴ Hoppe používa výraz ekonomický, avšak len vzhľadom na stanovené podmienky Raja; z kontextu práce nijako nevyplýva, že Hoppe považuje človeka za Homo economicus, ako to robia niektorí autori, pozri napr. Becker, G. (1997). *Teorie preferencií*. Praha: Liberální institut.

možnosti používania tela. Slovom Hoppeho, "človek má tendenciu sa skôr stať alkoholikom ako filozofom." Druhým dôsledkom je zmena správania sa ľudí. Príčinou je redistribúcia "psychických príjmov" pri používaní tela, čo znamená, že naše telo sa bude snažiť ovládať niekto iný na náš úkor, aby mohol získať náš psychický príjem. Samozrejme nie je jednoznačne isté, že sa budú všetci ľudia správať takýmto spôsobom, avšak túžba ovládať iných je niektorým ľuďom prirodzená a budú sa toho snažiť využiť. A tým sa spustí preferovanie násilia pred nenásilným riešením konfliktných situácií. Omnoho zjavnejšie je toto všetko vo svete, ktorý je vzácnym. Získať vlastníctvo je možné jeho zabráním a použitím (apropriáciou), čo predpokladá, že vec nepatrí nikomu inému, alebo výmenou vlastnickeho titulu predtým získanej, či vlastnenej veci. Preto môže Hoppe na záver tejto kapitoly nazvať kapitalizmus systémom založeným na *neagresii* a zmluvných vzťahoch – inštitucionalizovanú politiku rozpoznanie vlastníctva zmluvných vzťahov – a systém socializmu za jeho opak, čiže za inštitucionalizovanú politiku agresie voči vlastníctvu.

V ďalších štyroch kapitolách sa Hoppe zaoberá rôznymi formami socializmu, o ktorých hovorí, že sa od seba líšia rozdielnym vnímaním socializácie statkov. Socializmus sa všeobecne snaží o odstránenie nerovností, ktoré sú výsledkom vlastníctva. To je i dôvod, prečo je socializmus zameraný proti vlastníckym právam. Ustanovuje, že socializáciou sa stáva každý vlastníkom všetkého. Avšak socializáciou sa problém rozhodovania o statkoch nerieši. Pretože je nemožné, aby sa o všetky statky starali všetci naraz, vytvára socializmus elity. Tieto elity potom rozhodujú o statkoch. Socializácia teda neodstraňuje problém nerovnosti. Naopak. V kapitalizme mohli rozhodovať o statkoch viacerí, v socializme je to len úzka elita. Socializmus neodstraňuje ani hlavný problém spoločnosti: ako zabezpečiť koordináciu správania jednotlivcov, pričom socializáciou sa túžby ľudí nezmenili. Socializmus rieši tento problém centrálnym plánovaním. To vytvára tri základné efekty: po prvé, zníženie miery investícií. To je spôsobené tým, že užívateľom statkov sa zvýšili náklady na používanie statkov (o statkoch rozhodujú elity) a znížili sa im náklady na trávenie voľného času. To spôsobí menej úspor, pretože užívatelia nemajú záruku možnosti ich budúceho využívania a budú preto uprednostňovať súčasnú spotrebu. Výsledok -- znížovanie životnej úrovne. Po druhé, socializácia bude viesť k mrhaniu vzácnymi zdrojmi. To je spôsobené existenciou zmeny a zároveň nemožnosťou ekonomickej kalkulácie. Každá zmena totižto vytvára potrebu prispôbovať sa. A prispôbovanie, pri socializácii spoločnosti, nie je možné, pretože predávať statky je buď nemožné alebo veľmi náročné. Preto nemôžu vzniknúť trhové ceny a to znemožňuje efektívnu ekonomickú kalkuláciu. Výsledok -- neefektivita. Po tretie je zníženie kvality života sprevádzané opotrebovaním faktorov produkcie. Dôvodom je, že správcovia -- elity, ktoré sa starajú o majetok všetkých, nemajú žiaden motív, alebo majú len obmedzený motív, využívať kapitál pri najefektívnejšom produkovanií statkov a využívaní faktorov produkcie. Po tejto analýze začína Hoppe popisovať socializmus ruského typu. Medzi výsledky, ktoré sa podpísali pri jeho realizovaní patria určite: znížovanie investícií do rozvoja ľudského kapitálu, zlá alokácia na trhu práce, ľudia sa stávajú inými v zmysle toho, že vedia ťažšie anticipovať zmeny v dopyte, ťažšie anticipujú zmenu ako takú, získavajú odlišné zručnosti (korupcia, politikárčenie). Základné problémy sa riešia prostredníctvom politiky a nie na základe dobrovoľnej spolupráce. Nakoniec Hoppe uvádza empirické príklady zo sovietskeho Ruska a jeho satelitov. Druhým typom, ktorý Hoppe popisuje je socializmus sociálno-demokratického štýlu. Ani tu nie je idea socializácie úplne odstránená, čo musí nevyhnutne viesť k zbedačovaniu ľudí. Tento typ socializmu je populárnejší, kvôli negatívnym skúsenostiam s socializmom marxisticko - ruského typu a kvôli rozkolu v samotnom tábore socialistov pri rozhodovaní sa, aké prostriedky na realizáciu svojej politiky použijú - prostriedky revolúcie alebo prostriedky gradačnej demokratickej zmeny. To viedlo k určitým kompromisom na poli socializácie výrobných faktorov od vyvlastňovania k zdaňovaniu a vyrovnávaniu rozdielov a rovnosti šancí. Na pôde tohoto

presvedčenia potom vznikali sociálno - demokratické strany, ktoré síce proklamujú existenciu vlastníctva vo viacerých oblastiach, avšak nezabudnú na niekoľko výnimiek: vzdelávanie, doprava a komunikácia, centrálné bankovníctvo, polícia a sudy. Tieto statky sú zabezpečované na základe odmietania práva jednotlivca na celý svoj majetok; pričom hovoria, že časť tohoto majetku patrí spoločnosti. Tieto zásahy do vlastníckych titulov jednotlivcov potom spôsobujú rovnaké dôsledky ako v socializme ruského typu, i keď v inom kvantitatívnom vyjadrení. Zdaňovanie peňažných príjmov jednotlivcov vytvára situáciu, kedy je nákladnejšie niečo produkovať (zdania vás) a je menej nákladné správať sa neproduktívne (dostanete prostriedky z daní). Tým sa, mutatis mutandis, relatívne zníži produkcia v spoločnosti. Keďže sa zdaňujú peňažné príjmy, zdaňovanie bude mať za následok znižovanie produkcie za peniaze a zvyšovanie bártrového obchodu, čo musí nevyhnutne viesť k ďalšiemu relatívnemu zníženiu produkcie⁵. Ľudia budú ochotní menej produkovať a uchýľovať sa k iným prostriedkom získavania bohatstva. Rovnaké dôsledky bude mať tento typ socializmu i v oblasti "natural assets⁶," ktoré nie sú až tak ľahko vymeniteľné a tým zdaniteľné. Keďže nie je možné tieto danosti prerozdeľovať, používa sa na ich vlastníkov dodatočné zdanenie (zdraví sú nútení platiť chorým ich účty), čo za predpokladu potreby vynaloženia určitého času a úsilia zo strany vlastníka "natural assets", musí nevyhnutne viesť k zníženiu celkovej úrovne daného statku (zdravie, vzdelanie). Príčinou toho je zvýšenie nákladov a zníženie motivácie pre vlastníkov „natural assets“ na ich udržiavanie. Nevyhnutným dôsledkom tohoto socializmu je i zmena osobnosti jednotlivcov – uprednostňovanie využívania politických prostriedkov pred produktívnymi, čo je spôsobené favorizovaním neproduktívneho správania a tendencie prerozdeľovania prostredníctvom vyrovnávania príjmov, garancie minimálneho príjmu, či snahou o rovnosť šancí⁷. Konzervativizmus považuje Hoppe za socializmus buržoázneho estabilimentu, ktorý sa usiluje o uchovávanie pôvodnej hodnoty majetku a sociálneho postavenia buržoázie a z toho vyplývajúcu distribúciu majetkových titulov. Argumentácia sa začína historickými súvislosťami medzi starým poriadkom, reprezentovaným feudalizmom (aristokratickým socializmom) s jeho iluzórnou predstavou vlastníckych práv⁸, a liberalizmom, ako myšlienkovým hnutím propagujúcim slobodu a prosperitu realizovateľnú prostredníctvom kapitalizmu, čiže systému, ktorý rúca príjmové a sociálne pozície garantované pre určitú skupinu ľudí minulosťou. Konzervativizmus bol teda reakciou na liberalizáciu spoločnosti a na relativizáciu postavenia v príjmovej spoločenskej hierarchii, ktorá od teraz nemala závisieť na minulosti, ale na tom, ako uspokojuje daný jednotlivec priania ostatných jednotlivcov na slobodnom trhu. Od socializmu demokratického typu sa líši tým, že je založený na redistribúcií majetkových titulov na základe minulosti. Pre konzervativizmus je táto distribúcia majetkových titulov a uprednostňovanie nezmluvného získavania majetku dôležitá preto, aby mohol naplniť svoj cieľ – uchovanie hodnoty majetku vyplývajúcej zo sociálneho postavenia. V kapitalizme je totižto hodnota majetku neistá a závisí od toho, ako vie anticipovať budúci dopyt. Vzhľadom na svoj cieľ má potom konzervativizmus rovnaké ekonomické a spoločenské dôsledky, ako socializmus demokratického typu. Prostriedky sú však odlišné. I keď oba typy využívajú zdaňovanie,

⁵ O dôležitosti peňazí v ekonomickej kalkulácii pozri napr. v Mises, v L. *Economic calculation in the Socialist Commonwealth*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>>.

⁶ prirodzené danosti človeka -- ako vyzerá, ako je inteligentný, aké má vzdelanie, aké má rodinné zázemie, ...

⁷ rovnosť šancí je subjektívnou veličinou, z čoho vyplýva, že nie je objektívne možné určiť, čo je lepšie a čo je horšia príležitosť, z čoho vyplýva úplná nezmyselnosť celého konceptu; Hoppe uvádza príklad dvoch ľudí s rovnakým príjmom, pričom jeden má ženu a druhý nemá, jeden je biely a druhý čierny, jeden má dom a druhý len byt -- potom všetky rozdiely môže každý z nich použiť ako argument voči nerovnakým podmienkam a nerovnosti šancí

⁸ vlastnícke práva boli považované za panovanie nad určitým územím s jeho zdrojmi, a tiež nad ľuďmi žijúcimi na tomto území, ktoré nebolo získané na základe pôvodnej aropriácie, či zmluvnej dohody s pôvodnými vlastníckymi

konzervativizmus sa vzhľadom na svoj cieľ zameriava viac na: cenovú kontrolu a regulácie, a reguláciu správania. Cenová kontrola a regulácia musí vyvolávať dvojitý efekt: buď je nedostatok daného tovaru, pri určení minimálnej ceny, alebo nadbytok pri určení maximálnej ceny⁹. Samozrejme iba čiastočná cenová kontrola nie je účinná, pretože sa favorizujú nekontrolované statky, u ktorých sa potom musí prejavovať zmena spoločenských pozícií. Preto, ak chce byť konzervativizmus dôsledný pri realizácii svojho cieľa, mal by požadovať všeobecnú kontrolu cien, ktoré by následne nemohli vyvolávať zmenu hodnoty majetku ustanovenej v spoločnosti. To by však vyvolalo vyššiu spotrebu, nižšie investície a úspory, menšiu motiváciu pracovať a poskytovať kvalitné služby a samozrejme by to úplne znemožnilo ekonomickú kalkuláciu. Výsledok -- relatívne zníženie bohatstva spoločnosti. Ďalšími reguláciami sú regulácie správania, čoho súčasťou je i odpor k novotám a vynálezom, ktoré musia byť schválené nie vynálezcom, ale inými ľuďmi. Konzervativizmus volá po graduálnej zmene a prístupnosti vynálezu všetkým producentom, čo má vytvoriť "správnu" situáciu v priemyselnom odvetví. To inými slovami znamená, že vláda má tieto vynálezy poskytovať každému, čiže kartelizovať odvetvie. Výsledok -- relatívne ochudobnenie z dôvodu menšej motivácie vynálezcov a možnosti využívania vynálezov, ako konkurenčnej výhody. Konzervativizmus ďalej stavia v rámci regulácie správania niektoré potreby mimo zákon a odsúva ich tak na čierny trh. Samozrejme túto politiku nemôže realizovať v jej úplnej dôslednosti (vysoké náklady kontroly, odpor ľudí). Preto sa obmedzuje len na určité právne obmedzenia a kontrolu, čím spôsobuje relatívne zbedačovanie spoločnosti, ktoré sa musí prejavovať nižšou produktivitou práce, nižšími úsporami a investíciami a používaním politických – agresívnych – metód pri dosahovaní cieľov jednotlivcami. V ďalšej časti Hoppe argumentuje proti metodológii empirizmu a pozitivizmu, ktoré si socializmus osvojil. Tento socializmus nazýva socializmus sociálnych inžinierov. Empirizmus¹⁰ a pozitivizmus¹¹ sú smery, ktoré popierajú apriórnu argumentáciu, ktorú používa Hoppe, tvrdiac dve veci: po prvé, všetky apriórne poznatky sú iba tautologické transformácie slov (analytické výroky), ktoré nehovoria nič o realite, a po druhé všetky poznatky o realite musia byť dokázateľné, alebo minimálne falzifikovateľné skúsenosťou pretože nie je možné dopredu odhaliť s istotou kauzálne vzťahy medzi dvoma reálnymi javmi, kvôli tomu, že nepoznáme všetky premenné súvisiace s daným javom a jedine prostredníctvom falzifikácie a následnej zmeny hypotézy o danom vzťahu, odhaľujeme ich kauzálnu súvislosť. Ak by teda Hoppe argumentoval proti socializmu len na základe empirických faktov, **vždy** by mohol niekto povedať, že neboli správne odhalené všetky premenné. Hoppe samozrejme používa apriórnu argumentáciu a empirické fakty používa len na dokreslenie celého obrazu. Prečo má ale pravdu a prečo je jeho apriórna argumentácia platná napriek tvrdeniam sociálnych inžinierov? Hoppe ukazuje, že pozícia empirizmu/positivizmu je vnútorne protirečiaca a samotná musí predpokladať existenciu neempirických poznatkov o realite. Už intuitívne totižto cítime, že logika, geometria, či matematika nie sú len verbálnymi cvičeniami, ale že hovoria o realite. Ale poďme k reflexívnej analýze ponúkanej Hoppem. Ak by bola pravda, že všetky apriórne výroky sú analytické a že empirické poznatky musia byť získané jedine falzifikáciou

⁹ implicitne sa predpokladá existencia ceny, ktorá by bola na slobodnom trhu; to, že sa plánovači akéhokoľvek druhu pri regulácii cien, nemôžu "trafiť" do správnej ceny je dané tým, že určovanie ceny je spojené s anticipáciou budúceho dopytu na základe ex post testu straty a zisku (toto je výsledkom procesu založeného na vlastníckych právach, z nich vychádzajúcej dobrovoľnej výmeny a používaní peňazí, ako prostriedku výmeny, čo sú implicitné predpoklady pre ekonomickú kalkuláciu), pričom ceny umožňujú objektívnejšie uchopovanie reality pre jednotlivcov, ktorí ju uchopujú subjektívne; bližšie pozri napr. v Mises, v L. *Economic calculation in the Socialist Commonwealth*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>>.

¹⁰ empirizmus má svoju históriu a základy v Anglo-saskej filozofii, (napr. Locke alebo Hume)

¹¹ smer, ktorý sa spája s menom Augusta Comteho (kritiku pozri v Mises, v L. *The Ultimate foundation of Economics science*, alebo v *Theory and History*) a neskôr ako novopozitivizmus, ktorý sa spája s Viedenským krúžkom (Carnap)

skúsenosti, čím je potom samotný tento výrok? Podľa empirikov musí byť buď empirický alebo analytický. Ak je analytický, tak slová ako "skúsenosť," "falzifikácia" sú len slovnými hrátkami. Avšak ak by boli len ľubovoľne zvolené, ako by im rozumeli iní, bez toho, aby sa nevzťahovali k praktickým záležitostiam. To znamená, že tomu, čo hovorí empirik a o čom nás chce presvedčiť, musí rozumieť i recipient, čiže i on musí používať termíny tak, aby zodpovedali realite, aby boli s realitou zviazané. Ale potom nás samotný tento výrok o realite niečo učí¹². Ak naopak tvrdíme, že daný výrok je empirický, nebudeme nikdy vedieť potvrdiť jeho platnosť. Tým sa nám musia zrútiť i všetky pravidlá pre empirický výskum. Pretože to, čo môže tvrdiť jeden, môže vždy druhý tvrdiť ako opak. A ďalej, ak by to bol empirický výrok, ako by sme vedeli pri pozorovaní, čo pozorujeme a čo máme logicky spájať ako jeden jav s druhým javom? Inými slovami, ako by sme boli schopní naformulovať samotnú hypotézu? Z opakovania, či neopakovania nijako nevyplýva, že dané javy sú prepojené. Musí existovať nejaký princíp (princíp konštantnosti), ktorý tie javy spája a nie je prevzatý zo skúsenosti. A keďže empirizmus predpokladá možnosť takto prepojených javov, musí tiež nevyhnutne predpokladať existenciu neempirických znalostí o realite. Z toho vyplýva nekonzistentnosť a kontradiktórnosť samotného empirizmu/pozitivismu. O existencii apriórnej znalostí nás Hoppe potom presvedčia tým, že existujú určité umelé, človekom vytvorené veci, ktoré môžu byť z toho pohľadu analyzované. Za také považuje: jazyk a myslenie, konanie a vymyslené objekty. Jazyk považujú empiristi za konvenčný systém znakov a ich kombinovanie; jazyk je teda vytvorený a mohol byť vytvorený i inak. Avšak zabúda sa na fakt **samotnej** konvencie. Aby mohol niekto používať znaky, či zvuky na vyjadrenie nejakej veci, musí poznať, čo je konvencia. Inými slovami musí vedieť, že pri zvuku [pes] je myslený <pes> ako slovo, a že je to skutočná konvencia nazývania reálnej veci (psa). A to nám dáva poznatok o realite. Konanie je tiež výtvorom človeka a odkazuje nás potom i k apriórnej štruktúre ekonomickej analýzy – čiže k dôkazu toho, že Hoppeho argumentácia musí byť správna. Empirici hovoria, že konanie musí byť vysvetľované ako kauzálny jav, čiže existuje časová konštantnosť pôsobenia príčin, ktorú je treba odhaliť. Ak by to bola pravda, ako by sme ale vysvetlili samotných empirikov? Ak predpokladám, že konanie je empirický kauzálny jav, u ktorého môže nastať falzifikácia, ako je možné, že samotný empirik je schopný naformulovať novú hypotézu, bez toho, aby sa učil zo skúsenosti? Ale ak je niekto schopný učenia, potom nevieme, čo bude vedieť v budúcnosti a ako bude konať. Z čoho vyplýva, že konanie nie je možné opisovať ako kauzálny jav, ktorý spôsobuje určité konanie, čo je poznaním budúceho stavu poznatkov, čo samé zamedzuje učeniu, pretože by sme vedeli, čo budeme vedieť¹³. Kauzálne konanie je nemožné i z toho dôvodu, lebo kauzalita je kategóriou konania¹⁴. Je konštruovaná nasledovaním určitých procedurálnych pravidiel, ktoré sú založené na odmietaní nekonštantnosti a na produkovanií novej hypotézy, keď sa takáto nekonštantnosť objaví. To je dôsledkom cieľavedomého konania. Cieľavedome konať totižto znamená, predpokladať konštantnosť v okolí. Inými slovami by sme nemohli konať, keby sme neočakávali, že to, o čo sa cieľavedome usilujeme, sa nenaplní a neprinesie chcené výsledky. Potom je už postup jednoduchší. Kauzalita nevyhnutne obsahuje objektívnu

¹² učí nás minimálne to, že na to, aby sme si rozumeli, musíme používať rovnaké pomenovania pre veci dané v realite; ďalej platí, že samotný výrok "všetky apriórne výroky sú analytické" je výrok, ktorý nie je možné získať pozorovaním reality, ale naopak je syntetickým apriórnym výrokom, bližšie pozri v Mises, *The Ultimate Foundation of Economic Science*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>>.

¹³ už pri samotnom úplne prvom formulovaní hypotézy je otázne, či by nám bola vopred daná, alebo či by sme ju na základe niečoho vytvorili

¹⁴ samotný Hoppe v poznámke pod čiarou uvádza, že "kauzalita potom, nie je eventuálnou črtou hmotnej reality, ale skôr kategóriou konania a ako taká logicky nevyhnutne črtou hmotného sveta." str. 232; Hoppe tu s častí drží pozíciu Kanta, ktorú modifikuje vzhľadom na konanie, bližšie pozri v Hoppe, *Economic Science and the Austrian method*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>> porovnaj s trochu odlišným prístupom Smith, B. *In defense of Extreme (fallabistic) Apriorism*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>>.

kategóriu času a ďalej konanie musí predpokladať ciele a hodnotenie (vzhľadom na konajúceho), ako aj voľbu, preferencie, náklady, zisk, stratu a prostriedky. Ich existencia nemôže byť falzifikovaná nijakým pozorovaním a zároveň sú to kategórie, ktoré sa vzťahujú k realite¹⁵. Hoppe môže takto odmietnuť socializmus sociálnych inžinierov, ktorých, osvojenie si tejto metodológie, oprávňovalo tvrdiť, že na riadenie spoločnosti vplývajú len náhodné negatívne faktory a inak by ich plán vyšiel, pričom nabudúce to naplánujú lepšie, pretože budú poznať viac.

V ďalších dvoch kapitolách sa Hoppe zaoberá neudržateľnosťou socializmu z morálneho a etického pohľadu a socio-psychologickými základmi štátu. Hoppe odmieta všetky tvrdenia marxistov a sociálnych demokratov, typu, že i keď je socializmus ekonomicky menej efektívnejší systém, je však spravodlivejší, ako aj tvrdenia "empirických socialistov – emotivistov" že normatívne výroky ("ako by malo niečo byť") sú iba verbálnymi vyjadreniami pocitov bez kognitívneho obsahu. O tom, že tieto výroky nie sú len analytické, či empirické, nás Hoppe presvedčil vyššie. A ak sú len vyjadrením pocitov, tak potom neexistuje žiaden dôvod na ich interpretáciu práve v tomto pocitovom zmysle, pričom kognitívny obsah týchto výrokov je sám kognitívnym problémom prítomným v jazyku a komunikovaní. Na základe tohto Hoppe vysvetľuje, že "o každom pravdivom tvrdení – tvrdení spojenom s výrokom, že je pravdivé, objektívne a platné – je a musí byť rozhodnuté na základe argumentácie", čím stanovuje základy pre svoju argumentatívnu etiku založenú na základe apriórnej komunikácie a argumentácie. Vychádza z toho, že keďže je argumentácia aktom konania, musia intersubjektívne platné normy existovať, presnejšie normy konania, ktoré samotné umožňujú argumentáciu a ktoré sú praktickou podmienkou objektivity a pravdy. Ďalej etika musí podliehať Kantovmu kategorickému imperatívu, na základe čoho môžeme formulovať univerzalizačný princíp etiky. Keďže tento princíp samostatne nepostačuje k formulovaniu pozitívnych noriem, ktoré môžeme považovať za oprávnené, musíme rozpoznať v argumentácii ďalšie tri fakty: argumentácia ako nielen kognitívny, ale i praktický čin, argumentácia, ako používanie tela a argumentácia, ako bezkonfliktný spôsob interakcie¹⁶. Z toho, že používame naše telo pri argumentácii, čo je zároveň neoddiskutovateľné, vyplýva naň i vlastnícke právo. Potom však musíme minimálne implicitne predpokladať, že akákoľvek agresia¹⁷ (v zmysle útoku) voči nášmu telu nie je prípustná ako norma. Predpokladať opak by znamenalo dostať sa do sporu. Ďalej človek musí na to, aby žil, užívať statky. Ak by nežil, nemohol by argumentovať a problém nenastáva. K týmto statkom, pokiaľ sú vzácne (vzhľadom na možnosť konfliktu), musí vzťahovať normy rovnaké, ako ku svojmu telu, čím Hoppe prichádza k všeobecnej (prirodzenej) teórii vlastníctva prostredníctvom nástrojov logiky a argumentácie. Dokazuje tým, že ak by niekto chcel napadnúť túto teóriu vlastníctva musí sa nevyhnutne dostať do sporu. Socializmus a jeho postoj k vlastníckym titulom samozrejme nemôže prejsť "testom správnosti", či už sa to týka zdaňovania, ochrany hodnoty majetku, pravidiel založených na tom, že niektorí ľudia niečo môžu a iní nie, či na "probléme" prvotného používania majetku a vylúčenia s jeho

¹⁵ Hoppe hovorí, že "samotná ekonomická analýza pozostáva z: 1) porozumenia kategórie konania a porozumenia významu zmeny v hodnotách, nákladoch, technologických znalostiach, 2) popísania situácie, v ktorej tieto kategórie prijímajú konkrétny význam, kde sú určití ľudia identifikovaní, ako konajúci, s určitými objektmi špecifikovanými, ako ich prostriedky konania, s určitými cieľmi identifikovanými, ako hodnoty a s určitými vecami špecifikovanými, ako náklady a 3) dedukcie konsekvencií, ktoré plynú z vykonávania určitého špecifikovaného konania v tejto situácii a následkami, ktoré rezultujú pre konajúceho, ak je táto situácia určitým spôsobom zmenená." str. 188-119.

¹⁶ minimálne sa musíme zhodnúť na tom, že sme nedosiahli zhodu

¹⁷ akt násilia definuje Hoppe vo fyzických (hmotných) termínoch, čo je zároveň jediným možným intersubjektívne rozpoznateľným pravidlom, na základe ktorého je možné sa eticky správať ex ante. Akákoľvek psychická ujma, záleží na subjektívnych hodnoteniach a neumožňuje nám dopredu vedieť, či by sme naším konaním niekoho poškodzovali alebo nie

používania ostatných. Všetky typy socializmu realizujú agresiu voči majetku ľudí, čím sa samotné usvedčujú s nemožnosti etického a morálneho správania. Socio-psychologický základ štátu, ako inštitúcie zvyšujúcej svoj príjem z prerozdelenia vlastníckych titulov pôvodných vlastníkov a očakávajúcej odpor tejto skupiny ľudí, je založený na troch aktivitách. Po prvé, na agresii a hrozbe agresie. Po druhé, na populárnom korumpovaní verejnosti pri využívaní príjmov, ktoré sú odobraté pôvodným vlastníkom. Štát totižto nemôže vykorisťovať všetkých rovnako, pretože by si všetkých poštvál proti sebe. Musí ľudí rozdeliť. Ideológia, ktorá presvedčuje ľudí o nevyhnutnosti štátu je na to vhodným prostriedkom, ktorý dokáže držať väčšinu podrobenú menšine. Ďalej štát nemôže produkovať všetko. Zameriava sa na určité strategické statky, ako sú: vzdelanie (ideologické ciele), dopravu a komunikáciu (kontrola pohybu), peniaze (prerozdelenie prostredníctvom inflácie) a monopolné zabezpečovanie bezpečnosti a spravodlivosti (prostriedky agresie a zdôvodňovanie porušovania prirodzených práv človeka). Tretia aktivita je populárne korumpovanie verejnosti pri participácii na politike realizovanej proti pôvodným vlastníkom -- demokracia. Demokracia je sofistikovaný systém založený na tom, že ľudia majú prirodzenú túžbu riadiť ostatných. Tým, že sa v podstate každý môže stať ministrom, sa vytvára omnoho väčší priestor pre korumpovanie verejnosti a omnoho menší priestor pre možnosť jej rezistencie voči štátu¹⁸. Nakoniec kapitoly sa Hoppe stručne zamýšľa nad stratégiou slobody, ktorú spája s premenou verejnej mienky.

V posledných dvoch kapitolách sa profesor Hoppe zaoberá porovnávaním ekonomického fungovania kapitalizmu a systému sociálnej produkcie a problému monopolu, ako aj problematike verejných statkov. Kapitalizmus je ekonomicky nadradeným systémom voči socializmu. Prečo? Po prvé, jedine v kapitalizme je možné racionálne alokovať prostriedky produkcie. Vlastníci zdrojov používajú tieto zdroje v takej miere, ktorá im zabezpečuje čo najväčšie príjmy z ich používania, pričom o tom, či zdroje použili v najlepšej možnej kombinácii ich informuje zisk, alebo strata v budúcnosti. V socializme je situácia úplne odlišná. Štát sa nemusí snažiť o zisk (nezískava zdroje kontraktčným spôsobom) a nepoužíva nákladovo-ziskové kritériá. To spôsobuje mrhanie so zdrojmi. Po druhé, jedine v kapitalizme je možné dosiahnuť optimálnu úroveň kvality produktov hodnotenú spotrebiteľmi. Spotrebiteľia si vyberajú produkty dobrovoľne nielen na základe ceny, ale i na základe kvality. Najoptimálnejšia kvalita je potom odmenená ziskom a naopak nízka kvalita stratou. Situácia je opäť úplne iná, keď sa produkcie zmocní štát. Takýto motív prestáva existovať. Po tretie, jedine v kapitalizme je možné garantovať optimálnu úroveň hodnoty faktorov produkcie tak, aby neboli príliš využívané alebo nevyužívané. Príjem jednotlivca sa totižto skladá z dvoch častí, z rozdielu medzi nákladmi a tržbami a hodnoty, ktorá je súčasťou faktorov produkcie, ak by sa vlastník rozhodol faktory produkcie predáť. V kapitalizme sa potom vlastník snaží využívať faktory produkcie v optimálnej miere, ktorá závisí od oboch častí jeho príjmu. Čiže sa nepozera len na predaj svojho faktora, ale hodnotí jeho používanie vzhľadom na jeho budúcu cenu na trhu. Ak sa bude relatívna cena v budúcnosti zvyšovať, bude sa snažiť o konzervovanie svojho faktora a naopak, ak sa bude znižovať, bude sa snažiť využívať svoj kapitál omnoho efektívnejšie, pretože jeho ceny sú stále príliš vysoké. V socializme sa opäť tento motív stráca, pretože používatelia faktorov (štátni manažéri) nemôžu faktory produkcie predávať – tie sú vlastnené spoločnosťou. Hoppe ďalej argumentuje proti kritikom kapitalizmu, ktorí tvrdia, že kapitalizmus produkuje monopol. Používa jednak historické údaje, ktorými dokazuje, že v minulosti monopol na slobodnom

¹⁸ bližšie pozri Hoppeho najnovšiu knihu *Democracy: The God That Failed*, v ktorej Hoppe zakomponoval pri analýze politických systémov časovú preferenciu vládcov a kde obhajuje monarchistické usporiadanie spoločnosti, ktoré považuje za lepšie ako demokratické.

trhu nemal tendenciu vzniknúť¹⁹ pokiaľ štát neudeloval zvláštne privilégium podnikateľom. Po druhé, monopol znamená neobchodovanie s faktorom produkcie na trhu. Ak sa však na trhu s týmto faktorom neobchoduje, nemôže vlastník odhadnúť cenu faktora a tak kalkulovať zisk alebo stratu. Preto je samotný vlastník tlačенý používať svoj faktor produkcie vo výmene s ostatnými jednotlivcami, čím sa však zbavuje monopolného postavenia, pretože ho ponúka ostatným. Inými slovami: monopolisti majú samotnú tendenciu ponúkať svoj tovar na trh. Po tretie, i keby jediná firma zabezpečovala na trhu produkciu všetkých statkov a bola by zamestnávateľom každého, nijako sa to vo vzťahu ku spotrebiteľom neprejaví. Ak by z akéhokolvek dôvodu takáto situácia vznikla, musela by vzniknúť len tak, že všetci spotrebiteľia súhlasia s daným stavom, s kvalitou služieb a produktov a ich cenami, pretože by ich nikto k spotrebe nenútil. Po štvrté, koncept monopolných cien je v kapitalistickom systéme iluzórnym. Neexistuje nástroj, ako môžeme odhaliť “monopolnú” cenu. Každá cena na trhu je cenou, ktorá vyjadruje výrobcovu anticipáciu budúcnosti. Nevieme, či tým, že znížil produkciu, resp. zvýši cenu, neodhaduje budúci dopyt po danom statku, alebo jednoducho preferuje voľný čas pred produkciou. Nakoniec Hoppe uzatvára, že “jedinou <firmou> s monopolným postavením je štát” ... a “ak predpokladáme, že predstavitelia štátu sú rovnako vedení ziskom ako ktokoľvek iní, musí z tohto privilegovaného postavenia vyplývať, že organizácia <štát> má relatívne vyššiu tendenciu k rastu ako akákoľvek iná organizácia.” Existujú špeciálne statky (verejné statky), ktoré nedokáže zabezpečovať trh a ktoré by mal zabezpečovať štát? Hoppe odpovedá: neexistujú a slovami Molinariho dodáva “buď je to pravda, alebo sú princípy, na ktorých je založená ekonómia neplatné²⁰”. Už rozdelenie medzi verejné statky (nemožnosť vylúčenia so spotreby, nekonkurečnosť spotreby, marginálne náklady pripustenia nových spotrebiteľov sú nulové) a private statky je fádne. Pretože záleží na tom, ako posudzujú tieto statky samotní spotrebiteľia. Niektoré veci pre niekoho dokonca vôbec nemusia byť statkom. To inými slovami znamená, že verejným statkom sa môže kľudne stať i farebnosť môjho spodného prádla, pokiaľ to bude niekoho zaujímať. Mnoho súčasných verejných statkov v minulosti vôbec nepodliehali štátu. A samozrejme poskytovania statku štátom ešte nezaručuje objektívne kritérium, že tento statok je verejným. Argument poskytovania statku štátom kvôli jeho údajnej následnej neprodukcii – ak nebude poskytovať statok štát, tak statok nebude poskytovaný vôbec – je etickou otázkou. Kapitalizmus, na rozdiel od socializmu, vie na ňu odpovedať. Ak nie je statok na trhu poskytovaný, znamená to, že nie je oň dostatočný záujem. Ako však zdôvodniť jeho poskytovanie ako verejného statku prostredníctvom násilia (zdaňovania)? To, že je statok poskytovaný štátom, a nie je žiadaný verejnosťou, znamená, že na jeho zabezpečovanie musia byť použité zdroje z iných oblastí, ktoré by boli inak viac preferované. Tým sa musí mrhať so zdrojmi a musí sa znížiť relatívne uspokojenie jednotlivcov. A ak by sme aj tvrdili to, že verejné statky by boli na slobodnom trhu v dôsledku odmietania čiernych pasažierov poskytované na nižšej úrovni spoločenského blahobytu, pretože marginálne náklady prijatia nového spotrebiteľa sú u týchto statkov nulové, museli by sme byť kontradikční. Platí totiž, vzhľadom na subjektivitu nákladov, že akonáhle sú spotrebiteľia vylučovaní, pre poskytovateľa statku nie sú marginálne náklady nulové^{21, 22}. Záver knihy je potom venovaný

¹⁹ bližšie pozri napr. v Armentano, T.D. *Antitrust and Monopoly*. New York, 1982, alebo v *Proč odstranit protimonopolní zákonodárství*. Praha: Liberální institut. 2000.

²⁰ str. 188

²¹ ak by neboli nulové prečo by statok poskytovateľ neposkytol?; inými slovami ak vylučujeme niekoho zo spotreby, demonštrujeme tým, že marginálne náklady poskytovania statku nie sú pre nás nulové

²² o problematike verejných statkov pozri napr. v Block, W. *Public goods and Externalities: The case of Roads*. alebo v Holcombe, R. *A Theory of the theory of Public goods*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.mises.org>>.

popisu **nemonopolistického** zabezpečovania obrany²³, pod čím rozumie bezpečnosť pred zlodejmi, znásilňovaním, znečisťovateľmi, prírodnými katastrofami, atď. Akonáhle je obrana poskytovaná konkurenčne, musí súťažiť o zdroje s ostatnými oblasťami a samozrejme je poskytovaná v marginálnych jednotkách, čo znamená, že sa zohľadňujú preferencie jednotlivcov o obrane. Inými slovami sa rieši problém koľko obrany kto potrebuje. Poskytovatelia obrany musia ďalej čeliť kritériu zisku a straty a tým sa vyhýbať negatívnym alokáciám z pohľadu spotrebiteľa (zlé zabezpečovanie obrany, nekvalitné chytanie zlodejov, neúčinnosť vysporiadania sa so zločinom, pomalé rozhodovanie sudcov), čím sú motivovaní k čoraz lepším metódam zabezpečovania daného statku. Kvalita služby sa musí potom zvýšiť, pričom netvrdí, že by zločin už nikdy neexistoval. Zvýši sa kvalita boja proti nemu. Zvrátil by sa takýto systém do úplnej anarchie a chaosu? Hoppe argumentuje dvojako. Po prvé, existujú historické fakty (napr. Divoký západ, staroveké Írsko), ktoré poukazujú na to, že vymáhanie práva bolo relatívne úspešnejšie v porovnaní s dňom. Po druhé, sú tu systémové dôvody. Ak bude vymáhanie práva zabezpečované konkurenčne (poisťovne, agentúry), každý boj, ktorý by tieto firmy podstúpili na ochranu svojich klientov, je nákladný a riskantný. Prostriedky na tento boj by záviseli od podpory klientov. A ak by existoval čo i len jediný klient, ktorý by považoval boj za nezmyselný, čelila by každá firma tlaku potenciálnej straty ostatných klientov. Z toho vyplýva veľká opatrnosť firiem riešenia konfliktu bojom. Preto sú v tomto systéme firmy motivované uchýľovať sa k dohode na základe nezávislého sudcu. Sudca je rovnako motivovaný rozhodnúť čo najobjektívnejšie o danej situácii, pretože inak by vždy jedna zo strán mohla nesúhlasiť s daným rozhodnutím. Pričom jedinú objektivitu prinášajú práve pravidlá popísané vyššie. Rovnako by boli tieto firmy vysoko motivované nepoisťovať, alebo nebrať klientov, ktorí sa uchýľujú k používaniu nelegálnych aktivít, pretože by vždy čelila konfliktu od iných firiem. Ďalším základným problémom je, či sa z takejto firmy nestane zločinecká organizácia. To však bude závisieť na podpore verejnosti. Bude ochotná akceptovať takéto správanie, alebo sa bude snažiť podporovať čestné firmy? Tak, či onak, akonáhle raz jednotlivci zakúsia slobodný trh, je pre takúto firmu omnoho ťažšie vymôcť si rezistenciu jednotlivcov voči nej, či už na základe ideológie, alebo tzv. „legálnej agresie“. No a ak sa to nejakej firme predsa len podarí, tak tu budeme mať opäť systém, ktorý je tu dnes, uzatvára Hoppe.

Na záver treba zhodnotiť prínos tejto knihy pre súčasnosť. Po prvé, Hoppe ukazuje, že cesta socializmu musí viesť k biede a k degenerácii spoločnosti či už z ekonomického, morálneho, alebo etického pohľadu. Po druhé sa Hoppe stavia proti riešeniu spoločenských problémov prostredníctvom politických prostriedkov, ktoré sú nám podsúvané dnes a denne, či už samotnými politikmi, médiami, či údajnými odborníkmi. Po tretie Hoppe dokazuje, že koncept vlastníckych práv je človeku vnútorne a nespochybniteľne daný, čo dokazuje jeho objektivnú platnosť. Po štvrté ukazuje, že verejná mienka je veľmi dôležitým faktorom, ktorý posúva misky váh, buď viac ku slobode, alebo otroctvu. Čo teda robiť? Treba podporovať všetky aktivity, ktoré smerujú k podpore vlastníctva jednotlivca, k *ozajstnému* trhu a slobodnej spoločnosti. Potom, na základe ich pozitívnych efektov, môžeme presvedčiť o správnosti týchto myšlienok i širokú verejnosť.

Knihu je voľne dostupná v elektronickej podobe na <http://www.mises.org>

²³ bližšie pozri v Hoppe, H.H. *The Private production of Defence*. [WWW DOCUMENT] <<http://www.hanshoppe.com>>, alebo v Šíma, J. (Ed.). *Právo a obrana, jako zboží na trhu*. Praha: Liberální institut. 1999.